

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
Cilt/Volume 10 Sayı/Issue 25 Ağustos/August 2021
Samsun-Türkiye/ Turkey

ISSN: 2147- 5490
www.dedekorkutdersigi.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut428>

Araştırma Makalesi/ Resarch Article

Gülşen-i Edeb Dergisi Üzerine Bir İnceleme

An Analysis On The Gülşen-i Edeb Magazine

Öz

Türk edebiyatında Batılı anlamda yeni bir edebiyatın ortaya çıkmasında ve gelişmesinde gazete ve dergiler şüphesiz belirleyici bir role sahip olmuştur. Özellikle "II. Abdülhamit Dönemi Edebiyatı" olarak nitelendirilen 1876-1908 yılları arasında dergiler, toplumsal ve siyasal şartların da etkisiyle edebî bir görünüm kazanmıştır. Bu dönemde edebiyata yön veren, edebî ekollerin oluşmasını sağlayan *Servet-i Fünûn* ve *Malûmat* gibi uzun süre yayımlanmış dergiler bulunmakla birlikte kısa bir sürede yayım hayatını sonlandıran dergilerle de sıklıkla karşılaşmaktadır. Edebiyat ve basın tarihinde gölgede kalmış olan bu yayınlar, devrin sanat anlayışını ve önemli yazar ve şairlerin eserlerini barındırmaları bakımından dikkate değerdir. Bu bağlamda *Servet-i Fünûn* edebiyatının hâkim olduğu dönemde yayım hayatına başlayan *Gülşen-i Edeb*, 16 Mart 1899-4 Mayıs 1899 tarihleri arasında, kısa süreli neşredilmiş bir dergidir. Dönemin önemli pek çok yazar ve şairine sayfalarında yer veren bu mecmua, iddialı bir çıkış yapmasına rağmen ancak 8 sayı yayımlanabilmiştir. Daha çok bireysel konuların işlendiği dönemin hâkim edebiyat anlayışı içerisinde İsmail Safa, Halit Ziya, Hüseyin Rahmi, Ali Kemal, Mehmet Emin (Yurdakul), Süleyman Nazif, İbn-i Rifat Samih, Celal Sahir gibi yazar ve şairlerin kaleme aldıkları eserler ile dergiye katkı sağladıkları görülmüştür. Bu makale, *Gülşen-i Edeb* dergisinin tanıtımı, içerik değerlendirmesi ve dizini ile birlikte alana katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gülşen-i Edeb, Dergi, Edebiyat, Basın.

Abstract

Newspapers and magazines have undoubtedly played a decisive role in the emergence and development of a new Western literature in Turkish literature. Especially between the years 1876-1908, which is described as "Literature of The II. Abdulhamid Period", the magazines gained a literary appearance with the effect of social and political conditions. In this period, although there were magazines that were published for a long time such as *Servet-i Fünûn* and *Malûmat*, which gave direction to literature and provided the formation of literary schools, it is also frequently encountered with magazines that ended their publication life in a short time. These publications, which have been overshadowed in the history of literature and the press, are remarkable in that they contain the artistic understanding of the period and the works of important writers and poets. In this context, *Gülşen-i Edeb*, which started its publishing life in the period when *Servet-i Fünûn* literature was dominant, is a short-term magazine published between 16 March 1899-4 May 1899. This magazine, which includes many important writers and poets of the period, has only been published in 8 issues, although it has made an assertive debut. In the prevailing literary understanding of the period, in which more individual subjects were handled, writers and poets such as İsmail Safa, Halit Ziya, Hüseyin Rahmi, Ali Kemal, Mehmet Emin (Yurdakul), Süleyman Nazif, İbn-i Rifat Samih, Celal Sahir contributed to this magazine with their works. This article aims to contribute to the field with the introduction, content evaluation and index of *Gülşen-i Edeb* magazine.

Keywords: Gülşen-i Edeb, Magazine, Literature, Press.

Taner Tunç*

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Sorumlu Yazar/ Corresponding Author

*Dr. Arş. Gör.
Afyon Kocatepe Üniv., Fen-Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Afyonkarahisar-
Türkiye.
Elmek: tanertunc87@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000000246321059>

Makale Geçmişi/ Article History

Geliş Tarihi: 19.06.2021
Kabul Tarihi: 15.07.2021
E-yayın Tarihi: 15.08.2021

Giriş

Osmanlı devletinin kendini yeni bir medeniyet dairesinin içinde idrak ettiği sürecin mahsulü olarak 19. yüzyılın başlarında tanıştığımız basın, modernleşme hareketlerinin her alanında önemli bir rol oynamıştır. Resmî ve yarı resmî nitelik taşıyan gazetelerle toplum hayatını dâhil olan bu dönüştürücü güç, Abdülaziz döneminde özel bir nitelik kazanmış, sonraki dönemlerde yaygınlaşmıştır. II. Abdülhamit dönemini içine alan 1876-1908 yılları arasında aktüel konuları sayfalarına taşıyan gazetecilikte bir durgunluk yaşanmış, buna karşın sansürden daha az etkilenmek adına fen, sanat ve edebiyat bahislerine daha fazla yönelen dergilere halkın ilgisi artmıştır (Gönenç, 2007: 65). Tanzimat döneminden II. Meşrutiyetin ilanına kadarki süreçte dergicilik alanındaki gelişmelere baktığımızda 1871 yılından itibaren dergi sayısında dikkat çekici bir artış yaşanmıştır. 1873-1880 yılları arasında yirmi kadar, 1880-1890 yılları arasında ise bu alanda büyük bir artış görülerek ellinin üzerinde derginin yayımlandığı gözlemlenmiştir. Bu artışı sağlayan dergilerin büyük bir çoğunluğu 1880-1885 yılları arasında çıkmakla birlikte yayınların sayısı daha sonraki yıllarda düşmüştür. Bunun asıl nedeni olarak “II. Abdülhamid’in sansürünün giderek ağırlaşması” gösterilmiş, düşme eğiliminin söz konusu temel sebeple artarak devam ettiği belirtilerek 1890 yılından II. Meşrutiyet’in ilan edildiği 1908 yılına kadar geçen dönemde yayımlanan dergilerin sayısında ciddi bir azalma olmuştur (Varlık, 1991: 112-125.; Koloğlu, 2015: 63).

Pek çok alanda olduğu gibi Batılı anlamda yeni bir edebiyatın ortaya çıkmasında ve gelişmesinde belirleyici bir role sahip olan dergiler, 1876-1908 yılları arasını kapsayan ve “II. Abdülhamit dönemi edebiyatı” (Okay, 2011: 129-130) olarak nitelendirilen dönemde söz konusu işlevini etkin bir şekilde yerine getirmiştir. Bu dönemde *Hazine-i Fünûn*, *Mektep*, *Servet-i Fünûn*, *Malumat* gibi uzun soluklu dergilerin dışında yayım hayatını kısa sürede noktlayan pek çok dergi yayımlanmıştır. Söz konusu dönemde bu kısa süreli yayınlardan biri de *Gülşen-i Edeb* mecmuasıdır. Bu makalede öncelikle hakkında yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlamadığımız *Gülşen-i Edeb* dergisinin şekil özellikleri ve yayım anlayışı üzerinde durulacaktır. Ardından dergideki yazılar türlerine göre tasnif edilerek muhteva bakımından ele alınacaktır. Basın-edebiyat ilişkisini yansıtan bu çalışmada ortaya konacak veriler hem dönem hakkında hem de dergide adı geçen isimler üzerine yapılacak çalışmalara malzeme sunması bakımından önem taşımaktadır.

Derginin Şekil Özellikleri ve Yayın Anlayışı

Servet-i Fünûn edebiyatının hâkim olduğu bir dönemin kısa süreli dergilerinden olan *Gülşen-i Edeb*, R. 4 Mart 1315-22 Nisan 1315 [M. 16 Mart 1899-4 Mayıs 1899] tarihleri arasında birer hafta aralıklarla düzenli olarak yayımlanmıştır. Dergide sayıların çıkış tarihleri ve “mündericat” kısmı sadece kapak sayfalarında bulunmaktadır. Bununla birlikte derginin 1, 3 ve 5 numaralı sayılarında kapak sayfaları bulunmamasına rağmen “Her hafta perşembe günleri neşr olunur risale-i edebiye ve fenniyedir.” tanımlamasından yola çıkılarak ilgili sayıların çıkış tarihlerini de tespit etmek mümkündür. Tek cilt olarak 8 sayı yayımlanan ve 17x24 cm. ebadında olan *Gülşen-i Edeb*, kapak ve ilan sayfalarının haricinde birbirini takip eden 128 sayfadan oluşmuş bir mecmuadır. Her sayının ilk sayfasında dergi isminin sağında “Mahal-i İdare” başlığıyla “Bab-ı Âli caddesinde daire-i mahsusadır. Her husus için sahib-i imtiyaz Mehmet Cemil Bey’e müracaat olunmalıdır.” bilgisi verilir. Sol tarafta ise “Bedel-i İştira” başlığında

“Dersaadet için abone olan zevatın mahal-i memuriyetlerine gönderilmek üzere seneliği kırk, taşra için elli üç kuruştur.” şeklinde derginin fiyat bilgisi paylaşılır. Ayrıca kapak sayfası olan sayılardan derginin İstanbul’da “Âlem Matbaası-Ahmet İhsan ve Şürekâsı” tarafından basıldığı anlaşılır.

Derginin 4 Mart 1315 tarihli ilk nüshasında imzasız yayımlanan “İlk Söz” başlıklı mukaddime niteliğindeki yazı, derginin yayın anlayışı hakkında birtakım bilgiler içermektedir. Yazıda öncelikle edebiyatın tanımı ve niteliği üzerinde durulmakta bu sanatın “müntesiplerinde bir hiss-i tazim ve hürmet” uyandırdığına dikkat çekilmektedir. Mensur şiiri anımsatacak ifadelerle edebiyat ve hayal arasında kurulan ilişki, dergideki metinlerin içeriği ve üslubuna hakkında da fikir vermektedir:

Edebiyat ki yalnız bu güzel isim, yalnız bu sevimli rüya, yalnız bedia-i hayal, bütün müntesibîn-i edeb için bir semâ-yı devr-a-devr-i tefekkür küşad edebilir. Edebiyat ki her müntesib-i edebînin âsmân-ı hayalinde beyaz kanatlı, masum bakışlı ber u bâli nurdan masnû, ulvi bir melek kıyafetinde tecelli eder. Edebiyat ki ruhların yetişemediği, fikirlerin söyleşemediği, hayalin, evet yalnız hayalin -o da biraz- yaklaşılabildiği bir nur-ı ümitten başka bir şey değildir. Bunun için edebiyat nam-ı muhteremine edilecek her hizmetin gayet ciddi, gayet samimi teşebbüslerle müveşşih olması lazım gelir. Bu kadar nazlı bir ümit takip edilirken cüzi bir inhirafın gayet elim bir netice vermesi tabiidir.

Gülşen-i Edeb mecmuasının bu anlayışa dayanarak neşredileceği bildirildikten sonra sahip olacağı özellikler ve ilkeler belirtilmiştir. Matbuatın “intizam, nefaset-i mündericat, nefaset-i tabaat, hüsn-i devam” gibi sahip olduğu vesikaları kendinde toplayan bu dergi, edebiyatımızın gelişmesine yayımlayacağı en seçkin ve güzel eserlerle katkı sağlamayı amaçlamaktadır. *Gülşen-i Edeb*, bu amaç doğrultusunda daima edebiyatımızın doğal seyrini muhafaza etmeyi benimserken “ara sıra yeni açılmış çiçeklere de tesadüf olunabilir” diyerek yeni birtakım eserlerin veya yazarların da dergide görülebileceği ihtimalini akla getirmiştir. Bunun yanı sıra dergide en güvenilir kalemlerin yer alacağı ifade edilmiştir. Ön söz niteliğindeki bu yazıda dikkat çeken bir diğer husus ise *Gülşen-i Edeb*’in “yeni” ve “eski” edebiyat karşısındaki tavrıdır. Bu hususta herhangi bir tarafa dâhil olunmadan sadece “güzel” kabul ettikleri edebi eserlere dergide yer verileceği belirtilmiş, kendilerine yönelik itirazlara da cevap vermeden, münakaşalara dâhil olmadan bir yayının politikası izleyecekleri ortaya konulmuştur:

Esas sanat tasavvurda değil tasvirdedir itikadında bulunduğumuzdan yeni üdebâ-yı cedide(!), eski üdebâ-yı atıka(!) gibi nev zuhur fikirlerde de bulunamayız. Biz yalnız, bir edebiyat tanırız ki o da güzel düşünölmüş, güzel yazılmış şeylerdir. Bizce bir edebiyat-ı Osmaniye vardır ki bütün erbab-ı kalem bunun için çalışıyor ve bunun için çalışmalıdır. “Gülşen”de lafz ve mana gibi iki şahid-i dil-rübâyı ağuş-ı bî-kararında saklayan yeni ve eski üslupta her türlü âsâr-ı edebiyeye tesadüf olunabilir. Bir de ihtimal ki “Gülşen”e dikenliktir diyenler de bulunacaktır. Belki öteden beriden bir de tufan-ı itiraz boşanacaktır. Fakat “Gülşen”den asla sada çıkmayacaktır. “Gülşen”in taarruz mesleği olmadığı gibi taarruzata cevap da mesleği değildir.

Derginin İçeriği

Gülşen-i Edeb, yayımlanan eserlerin muhtevası dikkate alındığında genel itibarıyla bir edebiyat dergisi hüviyetine sahiptir. Dergide şiir, mensure/mensur şiir,

Taner Tunç

hikâye ve roman gibi edebî türlerin yanı sıra farklı dillerden yapılmış tercümelere, edebiyat ve sanat gibi çeşitli konulara ilişkin makalelere de rastlanmaktadır.

*Gülşen-i Edeb'*de edebî türler bakımından şiirin öne çıktığı görülmektedir. Bu türde eser verenler arasında sayıca İsmail Safa, İbn-i Rıfat Samih, Ahmet Kemal, Mehmet Rıfat, [Elif]. (Ahmet) Celal (Sahir) gibi isimler öne çıkmakla birlikte Rüsumat Emaneti Evrak Müdürü Mehmet Emin (Yurdakul), Feraizcizade [Aydın.] Faiz, Muhyiddin, Hasan Asaf, M. Nuri Şeyda, İbrahim Cehdî imzasıyla Süleyman Nazif, Âtîf, Ali Kemal, M. Enver imzaları da bulunmaktadır.

"İlk Söz" başlıklı yazıda eski ve yeni üslupta "güzel" kabul edilen her türlü esere dergide yer verileceği belirtilmesine rağmen üslup ve muhteva olarak derginin yayımlandığı dönemde hâkim olan Servet-i Fünûn anlayışının etkisi açıkça görülmektedir. Şiirlerde daha çok hüznü duygusu, ayrılık ve kavuşma isteği içerisinde aşk temasının işlendiği görülmektedir. Santimental ve yer yer melankolik özellikler taşıyan bu şiirlerde romantik duyuş tarzı dikkati çekmektedir. Bu şiirlerde şairin hüznü ruh haline bazen gece bazen de sonbaharın eşlik ettiği görülür. Mehmet Rıfat'ın "Hüsn-i Hazan" ve "شهین Firkat"¹, Feraizcizade [Aydın.] Faiz'in "Bekâ-yı Hicran" ve "Şair", İsmail Safa'nın "Senin Olsun", Muhyiddin'in "Nevha-i Leyl", M. Nuri Şeyda'nın "Enin-i Dil", Âtîf'in "Efsus", [Elif]. (Ahmet) Celal'in "Sual" ve "Kâbus-ı Hicran", M. Enver'in "Zavallı Kelebek" yukarıda bahsedilen hususlara uygun şiirlerdir. Bunun yanı sıra Ahmet Kemal, "İntifâ-yı His" şiirinde "peri-i sürur" olarak nitelediği aşk duygusunun şiir sanatının oluşumuna etkisini dile getirirken dergide farklı temalarda pek çok şiiri yayımlanan İsmail Safa, "Neşve-i Bahar" şiirinde aşk ve tabiat temasını farklı şekilde kullanmıştır. Baharın gelişiyile tabiatla yaşanan canlılığı dile getiren şair, bu durumu aşk duygusuna bağlamış, sevgilisiyle birlikte geçireceği her anın bahar olacağını dile getirmiştir.

Dergide şairin kendi benine ve hayata yönelik duygu ve düşünceleri de bir tema olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda İsmail Safa, "Niçin İnsan Hayata Müpteladır?" şiirinde hayatın geçici ve kendisinin fani olduğunu bilmesine rağmen insanoğlunun hayata bağlılığını sorgulamıştır. Mehmet Rıfat "Yed-i Münfail" şiirinde mutlu bir ömrün arkasından duyulan hüznü işlerken, "Ümid-i Meyus"ta yeni yılın kendisine yeni bir ümit vermesine rağmen "şebab-ı hayat"ını düşününce bütün sevinçlerinin ve emellerini yıkıldığını ve ruhuna bir karanlığın çöktüğünü anlatır. İbn-i Rıfat'ın "Maişet, Bir Marız Lisanından" ve Ahmet Kemal'in "İmlâ-yı Maziden" başlıklı şiirleri de bu tema etrafında değerlendirilebilir.

Dergide dinî temalı şiirler de bulunmaktadır. İbn-i Rıfat Samih "Cezebat-ı İlah-cuyanem" şiirinde cezb olmuş bir halde Allah'a seslenmiş, "Tahayyür-i Âbidane" şiirinde Hasan Asaf Allah'ın kudretinin zerrede, eşyada ve âlemde görüldüğünü ifade etmiştir. İsmail Safa, "Enin-i Acz"de Allah'ı ve kâinatı kavramada insanın faniliğini ve acizliğini dile getirerek Allah'a birtakım sorular yöneltmiştir. Ali Kemal'in Roma'da kaleme aldığı "Saint Pierre Kilisesinde" şiiri "Bazıları İtalyanca konuşuyor. Bağırıyor. Bazıları Fransızca, Almanca, İngilizce vesairece söyleşiyor, duruyorlar. Bu muhabir-i âciz şöyle Türkçe düşünüyordu." şeklinde bir üst notla yayımlanmıştır. Allah'a yöneltilen sorulardan oluşan bu şiirde şair, farklı özelliklere sahip pek çok insanın bu

¹Şiirin başlığı "Şiir-i Firkat" olabilir.

kiliseye gelmelerini sorgulamış, daha sonra bütün sorulara “hülasa hâl-i beşer kesif bir gaflettir” şeklinde bir cevap vermiştir.

Ölüm ve merhamet de şiirlerde karşımıza çıkan temalardandır. “Rüsumat Emaneti Evrak Müdürü Mehmet Emin” imzasıyla Mehmet Emin Yurdakul, “Ona” başlıklı şiirinde ölüm düşüncesini muhatap alırken, dergide farklı temalarda şiirler kaleme alan Ahmet Kemal “Hastalıktan Sonra” şiirinde karamsar bir bakışla ölüm düşüncesini işlenmiştir. Hasta iken şairin gözüne her şey ölümün siyah rengini hatırlatır. İsmail Safa ise “Zavallı İhtiyar” şiirinde sefil ve kimsesiz bir ihtiyara yönelik merhamet duygusunu dile getirmiştir. Dış görünüşü ve yaşantısı ile acınacak bir hâlde olan ihtiyarın bu durumuna evladını kaybetmesi sebep olmuştur. Şair, ihtiyarın hâline üzülen onunla bir duygu birlikteliği kurmuştur. Bu örneklerin yanı sıra “Sefil” başlıklı şiirinde Mehmet Rifat, sokaklarda yaşayan sefil bir insanın içinde bulunduğu acıklı durumu tasvir etmiştir.

Gülşen-i Edeb dergisindeki şiirlerde tabiat unsurları daha çok şairin ruh hâlinin ifadesi veya ana temanın tamamlayıcı bir parçası olarak kullanılır. Bununla birlikte İsmail Safa “Yüksek Bir Dağa” şiirinde doğrudan bir tabiat unsuru olarak yüksek bir dağa ilişkin izlenimlerini anlatır. Mehmet Rifat ise “Bir Günüm” başlıklı şiirinde hayal ve hakikat temasını kış ve bahar tezatlığı üzerinden işlemiştir. Bu şiirlerin dışında İbn-i Rifat Samih, İsmail Safa, İbrahim Cehdi gibi şairlerin farklı temalarda şiirleri de mevcuttur.

Şiirler, -tematik bakımdan olduğu gibi- nazım biçimi bakımından da çeşitlilik göstermekle birlikte şiirlerde daha çok yeni Türk şiiri nazım biçimleri kullanılmıştır. Bu bağlamda sone, eşit düzenli biçimlerden 3’lü, 6’lı, 7’li ve çapraz uyak karşımıza çıkarken dergide ayrıca herhangi nazım biçimine dâhil edilemeyen serbest biçimlere de rastlanmaktadır. Divan şiiri nazım biçimlerinden ise mesnevi, müseddes, gazel, kıta, tazmin örnekleri de görülmektedir. Bu tasnif içerisinde sone, mesnevi ve serbest biçim sıklıkla tercih edilmiştir. Anlatım özellikleri bakımından şiirlere baktığımızda tasviri şiirlerin yanı sıra özellikle tahkiyeli anlatıma sahip manzum hikâye özelliği gösteren şiirler dikkati çekmektedir. İsmail Safa’nın “Zavallı İhtiyar”, İbrahim Cehdi’nin “Eski Arkadaşım”, Âtîf’in “Efsus”, Mehmet Rifat’ın “Bir Günüm” tahkiyeli anlatıma sahip şiirlerdendir.

Gülşen-i Edeb mecmuasında şiirden sonra en yaygın tür mensure/mensur şiirdir.² Tamamen Batı kaynaklı bir yazı türü olan mensur şiir, Servet-i Fünûn edebiyatının kuruluşundan biraz önce ilk örneklerini vermiş ve bu dönemde gelişmesini tamamlamıştır (Okay, 2011: 75). Servet-i Fünûn edebiyatının etkili olduğu yıllarda yayın hayatına başlayan *Gülşen-i Edeb*, hayal gücü ve şairane tasvirlerin bulunduğu mensurelere de sayfalarında yer vermiştir. Bu bağlamda dergide ilk olarak edebiyatımızda mensur şiir türünün en yetkin örneklerini Servet-i Fünun kurulmadan önce veren Halit Ziya ile karşılarız. “Beyaz Mezar” başlıklı mensurede karların yağdığı bir kış atmosferinde “bî-şüphe bir bahar-ı hayal aramaya çıkmış” bir serçenin karların üzerindeki ölümü tasvir edilir. Yazar, bu serçe ile kendi his dünyası ve “ruh-ı şebab”ı

²Dergideki bazı mensureler doğrudan doğruya mensur şiir özelliği gösterirken bazıları şairane tasvirlerle ve kısmen tahkiyeli bir anlatıma sahiptir. Kapsayıcı olması bakımından bu metinler için “mensure/mensur şiir” tanımlaması kullanılmıştır.

Taner Tunç

arasında benzerlik kurmuştur. Dergide mensuresine rastladığımız Hüseyin Rahmi, “Enis-i Âlâmın” isimli eserinde kendisine “evkat-nümalık” ve arkadaşlık eden horozunu, hayata yönelik hüznü bakışı ile anlatmıştır.

Derginin sahib-i imtiyazı Mehmet Cemil, “Saadet-i Muhayyele” başlıklı eserinde içkinin etkisi ile hayata, kâinata muhayyel bir saadetle bakarak hakikatin gerçeklerinden uzaklaşmayı dile getirirken, “Gelibolu’dan, Birinci Mektup” başlıklı yazısında çevresinden, tanıdıklarından ayrı düşmüş ve Gelibolu’dan bir akşam manzarasının kendi his hayal dünyasında oluşturduğu izlenimleri anlatmıştır. Sevgilisinden uzak kalmanın yarattığı teessür içerisinde sevgilisinin kendisini unutmuş olabileceğine dair düşünceler altında ezilir. Sevgilisiyle geçen güzel günlerini hatırlayarak teselli bulmaya çalışır. İnsanlara hayatı sevdiren şeyin “yâd-ı mazi, ümid-i istikbal” olduğunu dile getirir. Dergide iki mensuresi yayımlanan Fikrî, “Yadigâr-ı Muhabbet” başlıklı eserinde gün batımı esnasında gözünde canlanan sevdiğinin gerçekte olmadığını anlayınca “zalam-ı hicran” altında duyduğu üzüntüyü anlatmıştır. Benzer şekilde “Melal” isimli mensuresinde kalbi, “âlâm-ı hicran gibi bir pençe-i ahenin” arasında ezilen âşığın, geçmişî yâd ederek karamsar bir ruh hâliyle hüznlenmesi anlatılır. Ahmet Celal, metin içerisinde bir şiire de yer verdiği “Hayal-i Perran” da aynı ruh hâli ve atmosfer içerisinde sevgilisini hayal etmiş ve “nur”dan hayalin sönmesiyle şair tekrar üzüntüye boğulmuştur. Kıyasîzade Ali Refik’in “Şikeste Ümit” isimli mensuresi Halit Ziya’nın eserini hatırlatır. Büyük mücadelelerle hayata kalmaya çalışan “yetim bir kuş”, avcının hedefi olur. Kuş, bu eserde içine düştüğü “hayat-ı sefil ve yetimneden” kurtulmayı başaramayan şairin duygularını taşıyan imajın temsilcisi olarak karşımıza çıkar.

Gülşen-i Edeb mecmuasında örneklerine rastladığımız bir diğer edebi tür kısa hikâyedir. Hikâyeler Ali Suat ve Ahmet Celal tarafından kaleme alınmıştır. “Hikâye” üst başlığında eserleri yayımlanan Ali Suat, “Manzara-i Aşk” başlıklı hikâyesinde bir sirkte yaşananları konu edinir. Kahire’de bir sirkte giden hikâye karakteri, burada kafeste aslanlarla gösteri yapan Nilsen isimli bir kızın gösterisini izler. Karakter, bu kızın aslanları adeta büyüleyerek ortaya koyduğu gösteriyi bir “manzara-ı aşk” olarak yorumlar. Hikâyede kişi tasvirlerinde teferruata yönelik dikkatler, Servet-i Fünun edebiyatında da gördüğümüz realist anlayışın izlerini taşır. Yazar, “Bayramdan Bir Gün Evvel” isimli diğer hikâyesinde baba sevgisini işlemiştir. İstanbul’da Kurban bayramı için büyük annesi ile kumaş almak üzere dükkânları gezen Şaziye, hayalini kurduğu ve çok beğendiği menekşeli kumaşı bulur. Ancak büyük annesi kalan paralarıyla altı ay evvel ölen babasına kurbanlık almaları gerektiğini hatırlatır. Büyük annesi Şaziye’ye iki seçenekten birini seçmesi gerektiğini sorunca babasını düşünerek üzüntülü bir şekilde de olsa “kurban” cevabını verir. Dönemine göre sade bir dille kaleme alınan bu hikâye, sıradan insanın hikâyesini ele alması itibarıyla dikkate değerdir. Dergideki son hikâye Ahmet Celal imzalıdır. “Darbe-i Ümit-şiken” başlıklı eserde hüznü bir aşk hikâyesi anlatılır. Hikâye karakteri genç kız, bir süvari zabiti olan ve tahsilini tamamlamak için Almanya’ya giden nişanlısını bir senedir beklemekte ve bu ayrılık yüzünden kederli ve düşünceli bir hâldedir. Genç kızın bu durumu devam ederken annesi kendisine bir mektup geldiğini bildirir. Mektupta nişanlısının ölüm haberini alan genç kız, büyük bir üzüntü içerisinde adeta yıkılır. Bu kısa hikâyede anlatıcı, genç kızın yan komşusudur. Hikâyede gözlemci bir anlatıcının varlığı ve vakanın bir mektupla çözülmesi gibi hususlar realist bir özellik olarak dikkati çekmektedir.

Kısa hikâye türünün dışında dergide yarım kalan bir roman tefrikası da bulunmaktadır. Derginin sahib-i imtiyazı Mehmet Cemil tarafından kaleme alınan "Feridun" başlıklı roman 8 sayı boyunca tefrika edilmiştir. Son tefrikanın altında yer alan "mabadı var" notu eserin tamamlanmadığını göstermektedir.

Gülşen-i Edeb mecmuasında Türk edebiyatına ilişkin pek çok edebi türün yanı sıra başta Arapça olmak üzere Avrupa dillerinden ve Farsçadan nesren tercümelemler de yapılmıştır. Arapça tercümelemlerde M. Kemal ismi öne çıkmakla birlikte İmzasız [Hacı İbrahim Efendi] ve Mehmet Cemil imzalarına da rastlanmaktadır. M. Kemal, meşhur Arap filozof ve şairi "Ebu'l-Alâ el-Maarrî"nin şiirlerini 4 sayı halinde tercüme etmiştir. Yine 4 sayı halinde Arap şairlerinden "İmru'ül-Kays"ın şiirlerini neşreden M. Kemal, bu şaire ilişkin tefrikasının başında Arapların Cahiliye dönemi edebiyatı ve şiiri üzerinde açıklamalarda da bulunmuştur. Bu dönem şairlerinin zorlu koşullar altında bir edebiyat meydana getirdiklerini belirtmiş ve şiirlerde üslup, muhteva, tasvir, gerçeklik, hayal, teşbihat, tabiiyet, anlam gibi hususlar hakkında açıklamalara yer vermiştir. Yazarın tercümesini yaptığı diğer Arap şairleri "Mütenebbî" ve "Ferezdak"tır.

Dergi yönetimi Tanzimat döneminde dil ve belagat alanındaki çalışmalarını ile tanınan Hacı İbrahim Efendi'nin "Fenn-i 'Alâka" başlıklı tercümesini 3 sayı hâlinde tefrika etmiştir. İstiare bahsine ilişkin olduğu anlaşılan bu yazı dizisinin ilk tefrikasında eser hakkında bir açıklamaya da yer verilmiştir:

Müşarünileyhin bir meziyeti de lisanı dair müellifat-ı mütercemesinde sade bir usul-i beyan ittihaz eylesidir. İşte metrukât-ı kalemiye-i üstadanesinden fenn-i 'alâka'ya dair bir risalesini buraya derç ediyoruz. Fenn-i 'alâka ki nısf-ı lisan demek olan hüsn-i beyana aittir. Lisanımızda buna dair bir müdevvenenin bulunamaması her hâlde şayan-ı teessüftür. Binaenaleyh merhum-ı müşarünileyh gibi bir üstad-ı hatirin böyle bir risale-i müfidesini şahsımıza münhasır kılmaya bir türlü vicdanımız razı olamadığından enzar-ı istifade-i umuma vaz eylemeyi vecibe-i maarif-şinasiden addeyledik.

Dergide Arap şiirinden bir tercüme de Mehmet Cemil tarafından yapılmıştır. Yazar, Arap mutasavvıf şairlerinden İbn-i Fâzıl'a ait bazı şiir parçalarını nesren tercüme etmiştir.

Arapça dışında başta Fransızca olmak üzere Avrupa dillerinden de çeviriler yapılmıştır. Bu çevirilerde Mehmet Halim imzası öne çıkmaktadır. Yazarın ilk tercümesi "İskandinav Edebiyatı, Trebla'dan [تربلا]" başlıklı bir mensuredir. Yazar derginin 2. sayısında bu kez "Şarl Foster'den [شارل فوستر]" "Çocuk Sözü" başlığıyla baba ile evlat arasında kısa bir konuşmayı içeren bir mensureyi çevirmiştir. Son olarak Fransızca'dan tercüme ettiği "İmtihan" başlıklı mensurede "âşiyân-ı muhabbet"inden ayrılmış bir kızın his ve hayal dünyası betimlenmiştir. Mehmet Halim'in dışında, Arapça tercümesi de bulunan Mehmet Cemil, Victor Hugo'dan "Ölüm Nedir?" başlıklı bir mensureyi ve Fars şairlerinden Molla Camî'nin şiirini nesren tercüme etmiştir.

Dergide yukarıda belirttiğimiz metinlerin yanı sıra -az sayıda da olsa- edebiyat, tarih yazımı ve sanat konularında da yazılar bulunmaktadır. Bu yazılarda dönemin önemli gazeteci ve yazarlarından Ali Kemal imzası öne çıkmıştır. Yazar, "Mickiewicz" başlıklı yazısında "muasırımızdendir" dediği ve Lehistan'ın o dönemdeki "en büyük şairi" olarak tanımladığı Mickiewicz'i Türk okuyucusuna tanıtır. "Taharriyat-ı Tarihiye" isimli makalesi ise tarih yazımı üzerinedir ve yazıda üzerinde duracağı hususları

Taner Tunç

önceden paylaşır: “Esbabı, zamanımızda tarih, delail, vesaik, bir telif-i hususi, ilk mehaz, bu mehazın nakısaları. Bir fıkra, Reşit Paşa, necl-i necibleri, diğer bir fıkra-i latife. Prenses Metternich’in *Defter-i A’mâl’i*, bir vaka-i taharrisi, mülahaza.”. Bu yazısında tarihin derin araştırmalara ve belgelere dayanan bir alan olduğunu belirten yazar, Sadrazam Reşit Paşa merhuma dair bir eser hazırlama istediğinin kendisini “taharriyat-ı tarihiye”ye sevk ettiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda öncelikle Salahi Bey’in *Bir Türk Diplomatının Evrak-ı Siyasiyesi* başlıklı çalışmasını eleştirel şekilde gözden geçirir. Bu eserde tarih yazımına ilişkin eksiklikleri ortaya koyar. Daha sonra Reşit Paşa dolayısıyla Prenses Metternich’in *Defter-i A’mâl* isimli eserine değinir.

Ali Kemal, bir pratik eleştiri örneği olan “Roma Kralı” isimli yazısında ise Paris’te izlediği bir tiyatro oyununa ilişkin değerlendirmelerde bulunur. Bir süredir Paris’in küçük tiyatrolarından birinde oynanan “Roma Kralı” isimli oyunun büyük rağbet gördüğünü belirten yazar, ilk perdede oyundaki kişilerin tarihi gerçeklere uygun olmamasını eleştirir. Bununla birlikte oyundaki “hayali” kısımların bir dereceye kadar “haiz-i maziyet” olduğunu belirtir. Ayrıca Fransız halkı için Napolyon isminin “milli bir hatıra” niteliği taşıdığını; tarih, edebiyat ve tiyatrodaki Napolyon’un son derece önemli bir figür olduğunu vurgular.

Gülşen Edeb mecmuasında imzasız kaleme alınan “Mülahaza-ı Edebiye” başlıklı yazı, edebiyatın tabiiliği meselesini ele almıştır. Yazıda bir edebiyatın teşekkül devrinde tabiiliğin şart olduğu belirtilmiş, Arapların Cahiliye döneminde çok zor şartlarda olmalarına rağmen edebiyat-ı Arabiye’nin tabii bir suretle teessüs ettiği üzerinde durulmuştur. Yazara göre bu şekilde yavaş yavaş gelişen Arap edebiyatı her devirde “necabet-i esasını” korumuştur. Türk Edebiyatının ise Arap edebiyatının aksine tabii olamadığı belirtilmiş, sebep olarak Fars edebiyatının “su-i tesiri” gösterilmiştir.

Mahmut Esat, “Sanatın Şeriat-ı İslamiye Nazarında Ehemmiyeti” başlıklı yazısı İslamiyet’te sanatın önemine yöneliktir. Eski Yunan’dan Orta Çağ’a kadar Avrupalıların sanatın önemini gereğince idrak edemediklerini belirten yazar, buna karşın İslamiyet’in sanata büyük kıymet verdiğini delilleri ile anlatmıştır. İslamiyet’te sanatın muteber olduğu ve teşvik edildiğine dair açıklamalarda bulunmuştur.

Dergide edebiyat, sanat ve kültür konularının dışında ise sadece Hüseyin Cahit imzalı “Musahabe” isimli yazıya yer verilmiş, bu yazıda “hak-ı temellük” meselesi üzerinde durulmuştur. Yazıda sahip olma hakkının nasıl tesis edildiği, kuralları ve çeşitleri bahis konusu olmuştur.

Sonuç

1899 yılında Servet-i Fünûn edebiyat anlayışının hâkim olduğu bir dönemde Mehmet Cemil tarafından yayımlanan *Gülşen-i Edeb*, bir edebiyat dergisi olarak kısa süreli yayın hayatına rağmen sayfalarında dönemin önemli isimlerinden İsmail Safa, Halit Ziya, Hüseyin Rahmi, Ali Kemal, , Mehmet Emin (Yurdakul), Süleyman Nazif, İbn-i Rıfat Samih, Ahmet Celal (Şahir) gibi imzalara yer vermiştir. Farklı sanat anlayışlarına sahip isimleri bir araya getiren derginin ön sözünde “yeni ve eski üslupta her türlü âsâr-ı edebiyeye tesadüf olunabilir” denmesine rağmen özellikle şiir ve mensureler üslup, biçim, içerik hatta isimleri bakımından Servet-i Fünûn edebiyatının etkisi altındadır. Ayrıca derginin yazar kadrosundaki pek çok ismin söz konusu dönemin hâkim anlayışı içerisinde edebî faaliyetlerini sürdürdüklerini de hatırlatmak gerekir. Şiirlere içerik

bakımından romantik bir duyuş tarzının ve ferdi temaların hâkim olduğu görülmektedir. Şiirlerin nazım biçimlerinde daha çok yenilikçi yaklaşımlar öne çıkmakla birlikte klasik biçimlerin de kullanılması yine dönemin bir özelliği olarak karşımıza çıkar. Bunların yanında bazı şiirlerin manzum hikâye formunda tahkiyeli bir anlatıma sahip olması şiir türünde dikkati çeken bir diğer husustur. Dergideki mensur şiir ve mensureler ise muhteva olarak şiir türüyle benzerlik göstermektedir. Daha çok bir şiir mecmuası niteliğine sahip olduğu anlaşılan *Gülşen-i Edeb*, yarım kalan bir roman tefrikasının yanı sıra sayfalarında sıradan insanları anlatan ve realist anlayışın özelliklerini taşıyan kısa hikâyelere de yer vermiştir. Büyük çoğunluğu Arapça'dan olmak üzere Fransızca ve Farsça çeviriler ile edebiyat, sanat ve tarih yazımına ilişkin yazıların da bulunduğu bu dergi, farklı türlerde pek çok eseri barındırması bakımından dikkati çekmektedir. Basın ve edebiyat tarihinin güçlü, uzun soluklu ve belirleyici yayınlarının gölgesinde kalmış *Gülşen-i Edeb* gibi benzer yayın serüvenine sahip gazete ve dergiler üzerine yapılacak çalışmalar, basın ve edebiyat tarihine önemli veriler sunacaktır.

Kaynaklar

- Gönenç, A. Y. (2007). "Türkiye'de Dergiciliğin Tarihsel Gelişimi". *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 29, 63-78.
- Varlık, B. (1991). "Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri". *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları. C.1, 112-125.
- Koloğlu, O. (2015). *Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*, İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Okay, O. (2011). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kronolojik Dizin

Nr. 1. [4 Mart 1315]

İmzasız, "İlk Söz", s. 1-2.

Uşakızade Halit Ziya, "Beyaz Mezar", s. 2-3. (Mensure/Mensur Şiir)

İsmail Safa, "Niçin İnsan Hayata Müptelidir?", s. 3. (Şiir)

Mahmut Esat, "Sanatın Şeriat-ı İslamiye Nazarında Ehemmiyeti", s. 3-5.

İbn-i Rıfat Samih, "Bir İşçi Kız -ki bahar-ı bedia-piradır-", s. 5-6. (Şiir)

M. Kemal, "Ebu'l-Alâ el-Maarrî'nindir", s. 6-8. (Tercüme)

Ahmet Kemal, "İntifâ-yı His", s. 8-9. (Şiir)

İmzasız [Hacı İbrahim Efendi], "Fenn-i 'Alâka", s. 9-12. (Tercüme)

Mehmet Rıfat, "Hüsn-i Hazan", s. 12. (Şiir)

Mehmet Halim, "İskandinav Edebiyatı, Trebla'dan", s. 12-13. (Tercüme)

Mehmet Cemil, "Feridun", s. 13-16. (Roman)

Nr. 2. 11 Mart 1315

İbn-i Rıfat Samih, "Cezebat-ı İlah-cuyanem", s. 17. (Şiir)

Hüseyin Rahmi, "Enis-i Âlâmım", s. 17-18. (Mensure/Mensur Şiir)

İsmail Safa, "Çocuklarım", s. 19. (Şiir)

M. Kemal, "Şuarâ-yı Müvellidinden: Ebu'l-Alâ el-Maarrî", s. 19-24. (Tercüme)

Rüsumat Emaneti Evrak Müdürü Mehmet Emin, "Ona", s. 24. (Şiir)

Mehmet Rıfat, "Yed-i Münfail", s. 24. (Şiir)

Mehmet Halim, "Çocuk Sözü, Şarl Foster'den", s. 24-25. (Tercüme)

Feraizcizade [Ayın.] Faiz, "Bekâ-yı Hicran", s. 25. (Şiir)

İmzasız [Hacı İbrahim Efendi], “Alâka Tercümesi, Birinci Nüshadan Mabad”, s. 25-27.
(Tercüme)

Feraizcizade [Ayın.] Faiz, “Şair”, s. 27-28. (Şiir)

Mehmet Cemil, “Saadet-i Muhayyele”, s. 28-29. (Mensure/Mensur Şiir)

Mehmet Cemil, “Tercüme, Câmî’den”, s. 29-30. (Tercüme)

Fikri, “Yadigâr-ı Muhabbet”, s. 30-31. (Mensure/Mensur Şiir)

Mehmet Cemil, “Feridun”, s. 31-32. (Roman)

“Teshil-i Mesalih İdaresi”. (İlan)

“Lügat-ı Naci”. (İlan)

Nr. 3. [18 Mart 1315]

Ali Kemal, “Mickiewicz”, s. 33-38.

İsmail Safa, “Senin Olsun”, s. 38. (Şiir)

M. Kemal, “Arab’ın Hakiki Şairleri, İmruü’l-Kays 1”, s. 38-42. (Tercüme)

Mehmet Rifat, “شهين Firkat”, s. 42-43. (Şiir)

Mehmet Cemil, “Tercüme, İbn-i Fârız’dan”, s. 43-44. (Tercüme)

Ahmet Kemal, “Hastalıktan Sonra”, s. 44. (Şiir)

Mehmet Cemil, “Ölüm Nedir? Victor Hugo’dan”, s. 45. (Tercüme)

Muhyiddin, “Nevha-i Leyl”, s. 45-46. (Şiir)

Hasan Asaf, “Tahayyür-i Âbidane”, s. 46. (Şiir)

Mehmet Cemil, “Feridun”, s. 46-48. (Roman)

İmzasız, “Bir Rica”, s. 48.

Nr. 4. 25 Mart 1315

İsmail Safa, “Zavallı İhtiyar”, s. 49-50. (Şiir)

Hüseyin Cahit, “Musahabe”, s. 50-54.

Mehmet Rifat, “Sefil”, s. 55. (Şiir)

M. Kemal, “Arab’ın Hakiki Şairleri, İmruü’l-Kays 1”, s. 55-60. (Tercüme)

İbn-i Rifat, “Maişet, Bir Marîz Lisanından”, s. 60. (Şiir)

İmzasız [Hacı İbrahim Efendi], “Alâka Tercümesi”, s. 60-61. (Tercüme)

M. Nuri Şeyda, “Enin-i Dil”, s. 61. (Şiir)

Fikri, “Melal”, s. 61-63. (Mensure/Mensur Şiir)

Mehmet Cemil, “Feridun”, s. 63-64. (Roman)

“Teshil-i Mesalih İdaresi”. (İlan)

“Jale”. (İlan)

Nr. 5. [1 Nisan 1315]

İsmail Safa, “Enin-i Acz”, s. 65. (Şiir)

Ali Suat, “Hikâye, Manzara-i Aşk”, s. 66-69. (Kısa Hikâye)

İbrahim Cehdî, “Eski Arkadaşım”, s. 69. (Şiir)

M. Kemal, “Ebu’l-Alâ el-Maarrî’nindir”, s. 70-72. (Tercüme)

Ahmet Kemal, “İmlâ-yı Mazi’den”, s. 72. (Şiir)

M. Kemal, “Arab’ın Hakiki Şairleri, İmruü’l-Kays 1”, s. 72-78. (Tercüme)

Mehmet Rifat, “Ümid-i Meyus”, s. 78. (Şiir)

Mehmet Cemil, “Feridun”, s. 78-80. (Roman)

Nr. 6, 8 Nisan 1315

İsmail Safa, “Neşve-i Bahar”, s. 81. (Şiir)

Ali Suat, “Hikâye, Bayramdan Bir Gün Evvel”, s. 81-84. (Kısa Hikâye)

M. Kemal, “Mütenebbî’den”, s. 85-92. (Tercüme)

Âtîf, “Efsus”, s. 88-89. (Şiir)

M. Kemal, "Arap'ın Hakiki Şairleri, İmruü'l-Kays 1", s. 92-93. (Tercüme)

Mehmet Cemil, "Feridun", s. 94-96. (Roman)

"Jale". (İlan)

"Teshil-i Mesalih İdaresi". (İlan)

Nr. 7, 15 Nisan 1315

Ali Kemal, "Saint Pierre Kilisesinde", s. 97. (Şiir)

Ali Kemal, "Taharriyat-ı Tarihiye", s. 98-100.

İsmail Safa, "Yüksek Bir Dağa", s. 100-101. (Şiir)

M. Kemal, "Ebu'l-Alâ el-Maarri'den", s. 101-103. (Tercüme)

Mehmet Rifat, "Nisan Sözleri", s. "104. (Şiir)

Kıyasîzade Ali Refik, "Şikeste Ümit", s. 104-105. (Mensure/Mensur Şiir)

Ahmet Celal, "Sual", s. 105. (Şiir)

Mehmet Cemil, "Gelibolu'dan, Birinci Mektup", s. 105-106. (Mensure/Mensur Şiir)

Ahmet Celal, "Darbe-i Ümit-şiken", s. 106-108. (Mensure/Mensur Şiir)

Mehmet Halim, "Fransızcadan Mütercemdir, İmtihan", s. 108-109. (Tercüme)

Mehmet Cemil, "Feridun", s. 109-112. (Roman)

Nr. 8, 22 Nisan 1315.

İsmail Safa, "Haset", s. 113. (Şiir)

İmzasız, "Mülâhaza-ı Edebiye", s. 114-116.

Mehmet Rifat, "Bir Günüm", s. 116-117. (Şiir)

Ali Kemal, "Roma Kralı", s. 117-121.

İmzasız, "Büyük Napolyon'un 'Saint-Helena'de İken Bir Fırtınada Emvac-ı Mehibeye Hitabı", s. 121. (Şiir)

[Elif]. (Ahmet) Celal, "Kâbus-ı Hicran", s.121-122. (Şiir)

M. Kemal, "Ferez dak'tan", s. 122-125. (Tercüme)

M. Enver, "Zavallı Kelebek", s. 125. (Şiir)

[Elif]. (Ahmet) Celal, "Hayal-i Perrân", s. 126. (Mensure/Mensur Şiir.)

Mehmet Cemil, "Feridun", s. 126-128. (Roman. "Mabadı var".)

"Tashih". (Bilgilendirme)

"Jale". (İlan)

"Teshil-i Mesalih İdaresi". (İlan)